

Nasledovníci či svätí? Odpovie evanjelista Marek

Adventný víkend s Bibliou 8. – 10. 12. 2023

Tematický biblický seminár

(Sprievodca)

Cleopas

Badín 2023

POHĽAD NA OBRAZ S PÍSMOM

Známe „do roka a do dňa“ možno povedať o dátume 8. 12. 2023 vo veci nového obrazu Starozákonná Judita ako predobraz Panny Márie. Raz sa totiž vyjadrila sama akad. mal. Gladišová: „Práve 8. decembra 2022 som dostala podnet na vznik tohto obrazu.“ Autorka vtedy určite nevedela, že presne o rok bude toto veľdielo prezentované. Keď som sa vrátil v lete 2023 z Izraela, pani Gladišová mi povedala, že obraz ešte nikto nevidel a čakala, kým si ho prídem pozrieť. Keby som použil obraz zrodu človeka, tak nejako v deviatom mesiaci som ho uzrel aj ja. A odvtedy vo mne rástla túžba vidieť ho opätovne. Hoci som ho odvtedy videl viackrát, je to predsa len veľmi málo na to, aby som ho mohol dobre spoznať. Obraz sa mi veľmi páči – kypí biblickými motívmi, na ktorých moje oko ľahko a rado spočinie. Teda, i keď obmedzene, predsa však by som chcel obraz „čítať“ voľne, a to práve s biblickými motívmi, ktoré vytvárajú zaujímavé súvislosti a podnety. Rád vzdávam vďaka samotnej autorke za tento hlboko náboženský počin.

Dve skutočnosti

Kým budem viac hovoriť o biblickom pozadí obrazu, nemôžem zamlčať dve skutočnosti. Prvou je jedinečnosť obrazu. Všetci historici umenia by pravdepodobne čakali vyobrazenie šarmantnej Judity v momente, keď odtína či odnáša Holofernesovu hlavu. Stačí krátky prieskum ilustrácií biblickej Judity, aby sa o tom ktokoľvek presvedčil.² Juditin počin bol bezpochyby dôležitý v kritickej situácii blížiaceho sa nebezpečenstva násilného impéria. Jednako však Juditin osobný profil v celej Knihe Judita má rôzne pozitívne črty, či už osobnostné (modlitba, pôst, bohabojnosť, život podľa Tóry a iné), alebo prospešné pre komunitu, ako jej odvaha a nasadenie života v prospech záchrany iných. Viaceré kladné črty Judity známe z biblickej knihy sú v diele akad. maliarky Gladišovej prítomné akoby jasnejšie. V tomto zmysle predstavila Juditu oveľa vernejšie biblickému textu. Holofernesova hlava na obraze akoby postupne mizla hlboko v úzadí (hrdinka ju nedrží ako napr. Klimtova Judita). Aj meč, ktorý použila Judita, nechala umelkyňa padnúť do nepodstatnosti zemitosti. Zdôraznený je iný

---

² Napr. portál *DailyArt Magazine* v príspevku Desť najlepších malieb Judity a Holofernesa prezentuje maliarske skvosty, z ktorých dominuje víťazstvo Judity s Holofernesovou hlavu v poníženej pozícii. Porov. STÁNSKA, Z. *The Best Of Judith And Holofernes Paintings*. In: <https://www.dailyartmagazine.com/best-judith-head-holofernes-paintings/> [cit. 23-11-10].

meč, ktorý, hoci dvojsečný, nezabíja (Hebr 4,12). Tým prejdem k druhej skutočnosti, ktorá má personálny rozmer. Latinské slovo *gladius* meč má predsa k priezvisku *Gladišová* blízko, a vďaka rovnomennej umelkyni, ktorá uchopila „meč“ štetca do ruky priam s pomocou Božieho ducha, pani Darinka nám *darovala* ilustrovanú krásu iného meča. Meč, ktorý umelkyňa zvýraznila, je prenikavo jasný, a pripomína meč Božieho slova, ktoré preniká všetko a ktoré položilo život za nás – meč v tvare kríža.

Dvojica ako kľúč k biblickému čítaniu

Pri lektúre obrazu som už na prvý pohľad zachytil dvojkový kľúč. **Dve ženy** predznačujú dvojkový vzorec: jeden harmonický, druhý kontrastný. Vymenujem iba niekoľko (z mnohých) dvojíc a k nim krátke pozorovanie. Judita a Mária sa dopĺňajú harmonicky. Starozákonná krásna hrdinka, ktorá dôverovala PÁNOVI a jeho slovu viac ako všetci ostatní v Izraeli (Jdt 8,5-27), je predobrazom novozákonnej Márie, ktorá je vzorom počúvania Slova (Lk 2,19.51). Juditu nazvali „radosťou Izraela“ a „požehnanou ženou“ (Jdt 15,10) a Mária je „požehnanou medzi ženami“, i „blahoslavenou, lebo uverila“ (Lk 1,42.45). V Márii si Slovo urobilo príbytok a nosila Darcu života ako jeho matka, kým ho neporodila. Slovo sa telom stalo a prebývalo, presnejšie podľa gréckeho *eskénósen* „stanovalo“ (Jn 1,14) medzi nami. Samotnú Máriu možno vnímať ako stan Boha. Judita prebývala sama vo svojom stane (vľavo za ňou), v ktorom sa k nej priblížilo Božie slovo. Navonok sú obe v pohybe: Judita je v tanci (Jdt 15,13) a Mária je priťahovaná nahor k IHS. Trochu to pripomína stretnutie Alžbety a Márie, pri ktorom radostne „poskočilo“ dieťa v lone matky Alžbety (Lk 1,41.44).

Pozoruhodná je harmonická symbolika **rúk** a **šatiek** oboch šľachetných žien (Jdt 8,5-8; Mt 1,18). Juditina pravá ruka je spojená s nádejou a Božím slovom, kým ľavá jemne drží bielu šatku odkazujúcu na jej čistý morálny profil (Jdt 16,21-24). Máriina pravá ruka prijíma hostiu – Slovo, kým v ľavej jemne drží nielen bielu šatku, ale aj trňovú korunu, ktorá v kontexte lona pripomína i Ježišovo utrpenie, ktoré prinieslo život aj tým, ktorí odišli zo sveta násilím, či z nelásky iných. Biele šatky sa jemne dotýkajú symbolu bieleho a čistého Baránka, čím pripomínajú zástupy čistých, opravdivo veriacich, čo „nasledujú Baránka“ (Zjv 14,4). Rovnako však biele šatky symbolizujú pokoj, ktorý priniesol Baránok Boží, ktorý sníma hriechy sveta a môže upokojiť všetkých ubolených a smútiacich (Jn 14,27).

Dve sú aj jasajúce **spoločenstvá**: ľud Izraela za Juditou, čo spieva spolu s ňou (Jdt 16,1-20) a oslávený ľud svedkov viery za Máriou, ktorí sú blahoslavení. Obe skupiny sú spojené zelenými symbolmi nádeje, vence z olív na hlavách prvého ľudu (Jdt 15,13) a palmové ratolesti v rukách druhých (Zjv 7,9).

Pozoruhodné sú kontrastné dvojice. Začnime **mečmi**. Proti prvému už „mŕtvemu“ meču na zemi, ktorým Judita odsekla Holofernesovi hlavu (Jdt 13,5) a najmä odťala nebezpečenstvo od Izraela, dvíha sa iný meč, žiarivý; s Juditinou rukou ho spája olivová vetvička. Meč Slova oživuje a dáva nádej, ktorej nositeľkou je Judita. Kontrast tvoria aj dva **hady**, ktoré súvisia s Máriou. Starý had je už mŕtvy, ako symbol zhubnej nenávisti. S ním kontrastuje had na žrdi, ktorý pripomína hada vyzdvihnutého Mojžišom, aby sa každý, kto naň pozrel, uzdravil a žil (porov. Nm 21,8-9). Navyše, had jednoznačne odkazuje na Ježiša, ktorý bude tiež „vzdvihnutý“ (Jn 3,14), ktorý symbolizuje plnosť božskej lásky, ktorá sa dáva, uzdravuje a prináša život. Nepoškvrnená Mária svojím žiarivým vzorom akoby nevedomky „šliape“ po smrtiacej nenávisti (had), a to iba preto, že jej decentný pohyb smeruje k Záchrancovi, ako to vyjadruje jej upretý pohľad – keď sa pozerá na Záchrancu – na IHS, čo je skratka mena „Ježiš“ (z gréckeho ἸΗΣΟΥΣ *IHSOUC*) s významom „**spása** (od PÁNA)“. Mária nevenuje pozornosť nebezpečenstvu, nestráca dôveru a v nasledovaní Ježiša sa stáva prvotnou.

Protikladné sú i dva **symboly** – meč na zemi a trňová koruna v Máriinej ruke. Kým prvý meč, ako nástroj smrti, ostáva odhodený, veď Boh ukončuje vojny (Jdt 16,2), trňová koruna je prevzatá s úctou, pretože odkazuje na prijaté spásonosné utrpenie nášho Pána a tiež na jeho výzvu nasledovať ho na ceste kríža (Mk 8,34). I v tom je Mária vzorom, veď jej dušu prenikol meč bolesti (Lk 2,35) a bolesť niesla odvážne s dôverou v Pána.

Náhľad na pozadie obrazu začneme od zeme, na ktorej sú štyri **symboly smrti**. Avšak na oboch okrajoch obrazu sa dvíhajú **symboly života**. Za Juditou je Mojžišov **horiaci krík**, ktorý odkazuje na Pánov plán záchrany (Ex 3–4) a ktorý akoby prenikal do záchrankyne. Za Máriou je **vinič**, lúbezný obraz kresťanského zjavenia. Pripomína jediného Záchrancu a veriacich, aby ako ratolesti zostali v jeho láske a radosti (Jn 15,1-11). Čerpajú z jeho **vody**, ktorá sa „stane v nás prameňom vody prúdiacej do večného života“ (Jn 4,14) a ktorá modrou farbou vyznačuje matku Života. Trošku vyššie v diaľke na horizonte medzi ženami je Sinaj, ktorý pripomína zjavenia Mojžišovi

i Eliášovi, čím z pohľadu evanjelia pripomína vrch Ježišovho premenenia spolu s dvomi prorokmi a nové Otcovo zjavenie – počúvať Ježiša (Mk 9,2-8).

Žrd' s hadom tvorí teologickú os obrazu a spája viacero symbolov Božej prítomnosti. Zabitý **Baránok** (Zjv 13,8) akoby z podsvetia – medzi mečom a hlavou vľavo a jablkom a hadom vpravo – vzkriesený, sa stane žriedlom života. Z jeho boku vyviera nový život, smerujúci nahor – k Bohu, ktorý je ilustrovaný žrd'ou so „spásonosným“ hadom, ktorá zasa spolu s priečnym ramenom pripomína spásonosný **kríž. Tau**, františkánsky symbol (v obľube umelkyne) i kríž s vetičkami odkazujú na očakávanie nádeje – Ježiša. Pomoc pri lektúre obrazu priam ponúka Duch Svätý, ktorého symbolika krídel ochraňuje obe ženy – lúče prenikajú ruky oboch a Máriino lono zvlášť a ktorý priam „prší“ bielou drobnou **mannou** (Ex 16). Kým tento božský pokrm ľudu Starej zmluvy počas putovania púšťou bol iba dočasu a s príchodom do zaslúbenej zeme sa skončil (Joz 5,12), iný chlieb z neba, od Otca, sa stal pre nás „**chlebom** života“ (Jn 6,48-51), ktorý nás živí počas našej životnej púte na ceste do večných príbytkov (Jn 14,2-3). Mária sa svojimi tromi postojmi stáva príkladom pre Cirkev – úpenlivo prijímať a zachovávať Božie slovo dovnútra (Lk 11,28), prinášať ho navonok pre svet (Zjv 12,5-6) a očakávať budúcu „nádej... uloženú v nebi“ (Kol 1,5). Ak by vták odkazoval aj na ľudový motív božského pelikána, tak v jeho hrudi je napokon stred všetkého, lebo všetko speje k Bohu. V každom prípade, v tejto časti obrazu je v hornom pozadí naznačený oheň láskyplného **srdca** Boha. Vášnivé slová Boha zaznačené Ozeášom už v predobrazu hovoria o nesmiernej Božej láske k svojmu ľudu: „Srdce sa vo mne obracia, budí sa moje zľutovanie“ (Oz 11,8). Svetlo-krvavá farba srdca symbolizuje to, ako Božia láska ožaruje a oblieka ľudí Starého i Nového zákona – všetkých šatom svojej Lásky.

Na záver ešte hra **očí**. Baránkovi ani symbolickej holubici oči nežiaria. Kým u dvoch žien sú zrkadlovo naklonené a vyjadrujú vlúdnosť tváří, ktorá pozýva – Judita radostne k dialógu s pozorovateľmi, aby spolu s ňou jasali; blahoslavená Mária dôverne upiera svoj pohľad na Ježiša. Dva pohľady vďaka príkladu dvoch svätých žien neopakovateľne spájajú bohatstvo tejto ikony starozákonnej Judity ako predobrazu Márie a ostanú trvalým pozvaním do vstupu života s Božím slovom Starého i Nového zákona.